

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра теорії і практики початкової освіти

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ
ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРА**

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.010102 «Початкова освіта»

(шифр і назва напряму)

**Спеціалізація – «Англійська мова», «Інформатика», «Музика»,
«Хореографія»**

Факультет підготовки вчителів початкових класів

Слов'янськ – 2014 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮКАФЕДРОЮ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

УКЛАДАЧПРОГРАМИ:

Помирча С. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти,

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Лобачова І. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Гринько В. О. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Обговорено та рекомендовано до видання
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

«24» березня 2015 р.

Протокол №1

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Теорія і практика розвитку мовлення» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.010102 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення навчальної дисципліни є сучасні концепції розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів; науково обґрунтована система роботи над усним і писемним мовленням учнів початкової школи.

Міждисциплінарні зв'язки курсу полягають у тому, що формування лінгвометодичної компетентності студентів базується на знаннях, набутих ними під час опанування таких курсів, як сучасна українська мова з практикумом, методика навчання української мови, методика навчання літературного читання.

Програма навчальної дисципліни містить **3 змістових модулів**:

Змістовий модуль 1. Загальні питання методики розвитку усного й писемного мовлення.

Змістовий модуль 2. Особливості методики розвитку зв'язного мовлення при вивченні основних розділів курсу української мови в початкових класах.

Змістовий модуль 3. Методика розвитку зв'язного мовлення.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія і практика розвитку мовлення»: ознайомити студентів із сучасними концепціями розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок; подати науково обґрунтовану систему роботи над усним і писемним мовленням – домогтися свідомого засвоєння студентами основних методичних понять; формувати вміння застосовувати набуті знання у процесі власної комунікації, а також у загальноосвітніх навчальних закладах.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія і практика розвитку мовлення» є:

- висвітлити історію розвитку методичної науки в аспекті формування комунікативних якостей мовлення;
- розкрити теоретичні основи навчання молодших школярів зв'язного мовлення; з'ясувати сучасні концепції формування умінь і навичок будувати зв'язні висловлювання;
- формувати вміння проводити методичний аналіз програм, підручників, методичних посібників в аспекті розвитку мовлення;
- удосконалювати навички використовувати шкільні підручники, добирати дидактичний матеріал, виготовляти наочні посібники з метою розвитку мовленнєвих умінь і навичок;
- формувати вміння складати план-конспект уроку розвитку зв'язного мовлення: визначати його тип, структуру, мету, завдання; добирати ефективні методи і прийоми навчання; розробляти систему вправ, щоб забезпечити реалізацію комунікативної і змістової лінії програми;
- розвивати навички перевіряти й оцінювати творчі роботи учнів, користуючись дванадцятибальною системою; добирати вправи, спрямовані на удосконалення мовленнєвої культури;
- формувати вміння аналізувати конспекти уроків та уроки вчителів; аналізувати власні й чужі зв'язні висловлювання, усунути допущені в них помилки; будувати систему роботи зі самовдосконалення мовленнєвої культури.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- історію розвитку методичної науки в аспекті формування комунікативних якостей мовлення;
- теоретичні основи навчання молодших школярів зв'язного мовлення;
- зміст роботи з розвитку мовлення в 1-4 класах;

- сучасні концепції формування умінь і навичок будувати зв'язні висловлювання;
- зміст Державного освітнього стандарту початкової загальноосвітньої школи в аспекті розвитку мовлення молодших школярів;
- методи і прийоми розвитку стилістично диференційованого мовлення.

уміти:

- проводити методичний аналіз програм, підручників, методичних посібників в аспекті розвитку мовлення;
- використовувати шкільні підручники, добирати дидактичний матеріал, виготовляти наочні посібники з метою розвитку мовленнєвих умінь і навичок;
- складати план-конспект уроку розвитку зв'язного мовлення: визначати його тип, структуру, мету, завдання; добирати ефективні методи і прийоми навчання;
- розробляти систему вправ, щоб забезпечити реалізацію комунікативної і змістової лінії програми;
- перевіряти й оцінювати творчі роботи учнів, користуючись дванадцятибальною системою;
- добирати вправи, спрямовані на удосконалення мовленнєвої культури;
- аналізувати конспекти уроків та уроки вчителів;
- аналізувати власні й чужі зв'язні висловлювання, усувати допущені в них помилки;
- будувати систему роботи зі самовдосконалення мовленнєвої культури.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 108 годин /3 кредити ECTS .

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Загальні питання методики розвитку усного й писемного мовлення.

Методика розвитку мовлення як наука і навчальна дисципліна.

Предмет і завдання курсу. Зміст і його будова. Концепції мовної освіти. Значення методики розвитку мовлення в реалізації сучасних концепцій навчання мови.

Зв'язок методики розвитку мовлення з суміжними дисциплінами: філософією, мовознавством, педагогікою, етнопедагогікою, психологією, психолінгвістикою.

Використання методичної спадщини минулого та передового педагогічного досвіду, даних сучасних наукових досліджень у галузі методики розвитку мовлення.

Короткий огляд історії розвитку методики навчання усного й писемного мовлення. Основна література до курсу.

Розвиток мовлення як особлива галузь методики мови.

Українська мова як навчальна дисципліна в загальноосвітній школі. Основні аспекти навчання мови. Комунікативна змістова лінія у початковому курсі української мови. Формування мовленнєвої компетенції – важлива умова розвитку національної самосвідомості учнів. Значення і завдання роботи з розвитку усного й писемного мовлення.

Розвиток мовлення як методичне поняття. Предмет роботи з розвитку мовлення. Основні напрями формування мовленнєвих умінь. Основні поняття розділу: розвиток мовлення; усне й писемне мовлення; якості зв'язного мовлення; комунікативно-мовленнєва компетенція. Поняття про систему роботи з розвитку зв'язного мовлення.

Основні розділи роботи з розвитку зв'язного мовлення. Ретроспективний аналіз проблеми розвитку зв'язного мовлення.

Аналіз програм і підручників з української мови в аспекті розвитку мовлення.

Наукові засади формування мовленнєвих умінь і навичок.

Психологічні основи мовленнєвого розвитку молодших школярів. Лінгвістика тексту як теоретична база навчання зв'язного мовлення. Лінгвостилістичні засади навчання усного й писемного мовлення. Теоретичні основи формування інтонаційних умінь і навичок.

Дидактичні основи системи роботи з розвитку зв'язного мовлення. Застосування загальнодидактичних принципів. Питання про власне методичні принципи розвитку мовлення.

Методи, прийоми і засоби навчання усного й писемного мовлення.

Проблема класифікації методів навчання в науковій літературі. Методи і прийоми формування мовленнєвих умінь і навичок: пізнавальні (пояснювально-ілюстрований, проблемний, пошуковий); тренувальні (імітаційний, репродуктивний, оперативний, комунікативний).

Засоби навчання усного й писемного мовлення. Дидактичний матеріал та вимоги до нього. Наочність і технічні засоби навчання, їх види й методика використання. Методика складання опорних таблиць, схем. Репродукції картин, діафільми і методика їх застосування. Комп'ютерні навчальні програми.

Змістовий модуль 2.

Особливості методики розвитку зв'язного мовлення при вивченні основних розділів курсу української мови в початкових класах.

Методика розвитку мовлення при вивченні фонетики й орфоєпії.

Зміст роботи. Формування орфоєпічних навичок, удосконалення дикції. Розвиток інтонаційних умінь (сила голосу, темп, тембр, мелодика, логічний наголос, паузація) методи й прийоми роботи з розвитку мовлення. Орфоєпічні вправи, виразне читання текстів. Конструювання усних зв'язних висловлювань, їх інтонування відповідно до ситуації спілкування. Вправи на усунення орфоєпічних та інтонаційних помилок і недоліків. Методика використання комп'ютерних засобів навчання.

Розвиток зв'язного мовлення при вивченні лексики і фразеології.

Лексична робота в системі занять з розвитку зв'язного мовлення. Система тренувальних вправ, спрямованих на збагачення мовлення синонімами, антонімами, омонімами, багатозначними словами. Подолання діалектизмів, жаргонізмів та росіянізмів у мовленні школярів. Шляхи збагачення мовлення учнів фразеологізмами.

Робота з тлумачним словником, словниками синонімів антонімів, фразеологізмів, іншомовних слів.

Використання наочності й ТЗН. Дидактичний матеріал, його виготовлення й методика використання. Методика використання комп'ютерних засобів навчання.

Розвиток мовлення школярів при вивченні будови слова й словотвору.

Розвиток уявлення молодших школярів про функції морфем у мовленні. Вправи на використання морфемних структур слів, адекватних умовам і завданням спілкування. Утворення слів за поданими моделями. Попередження і виправлення помилок інтерферуючого характеру в мовленні учнів. Робота з морфемним і словотворчим словниками. Використання наочності й ТЗН. Методика використання комп'ютерних засобів навчання.

Методика розвитку мовлення при вивченні частин мови.

Значення, завдання і зміст роботи з розвитку усного й писемного мовлення. Засвоєння стилістичних функцій частин мови та їх категорій.

Методи і прийоми формування вмінь використовувати частини мови у власних висловлюваннях відповідно до стилю мовлення. Збагачення мовлення лексичними й морфологічними синонімами. Наочність і ТЗН у процесі розвитку мовлення. Методика використання комп'ютерних засобів навчання.

Розвиток мовлення при вивченні синтаксису.

Значення завдання і зміст роботи. Формування вмінь будувати словосполучення й речення відповідно до завдань мовлення. Заміна синтаксичних конструкцій синонімічними. Поширення й скорочення речень. Вправи на редагування синтаксичних одиниць. Робота над синтаксичними

помилками. Формування інтонаційних умінь і навичок. Методика використання комп'ютерних засобів навчання.

Змістовий модуль 3.

Методика розвитку зв'язного мовлення.

Особливості розвитку усного зв'язного мовлення. Методичні шляхи оволодіння писемним зв'язним мовленням.

Види робіт з розвитку усного й писемного мовлення, їх значення й методика проведення:

Робота над текстом.

Робота над усними й письмовими переказами.

Завдання й зміст роботи над переказами. Види переказів. Методика роботи над переказами, різними за способом відтворення навчального матеріалу.

Методика роботи над творами різних видів і стилів обох форм мовлення.

Значення роботи над творами в початкових класах. Проблема класифікації творів у науковій літературі. Методика роботи над творами.

Перевірка творчих робіт. Прийоми виправлення, обліку і класифікації помилок. Критерії і норми оцінювання.

Класифікація помилок в усному й писемному зв'язному мовленні школярів. Прийоми запобігання й усунення помилок.

Наочні й технічні засоби з розвитку зв'язного мовлення, методика їх застосування. Методика використання комп'ютерних засобів навчання.

3. Рекомендована література

Базова

1. Державний стандарт початкової середньої освіти [Електронний ресурс]. Затв. пост. Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р., № 462. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna->

[ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/149-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6091](http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/149-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6091).

2. Вашуленко М. С. Українська мова. 1-4 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою [Електронний ресурс] / М. С. Вашуленко, К. І. Пономарьова, О. Ю. Прищепя, В. О. Мартиненко, С. О. Караман, Н. І. Лунько. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/149-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6225>.

3. Бадер В. І. Методи і прийоми взаємозв'язаного навчання усного й писемного мовлення молодших школярів / В. І. Бадер // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2009. – Вип. XLV. – С. 3 – 9.

4. Бадер В. І. Формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до застосування інформаційних технологій / В. І. Бадер // Вісник Глухівського націонал. ун-ту ім. О. Довженка. Серія: педагогічні науки. – Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2011. – Вип. 17.– С. 10 – 16.

5. Ігнатенко Т. Творчі завдання на уроках розвитку мовлення / Т. Ігнатенко // Початкова школа. – 2006. – № 2. – С. 15 – 22.

6. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-метод. посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 384 с.

7. Науменко В. Формування в дітей уміння говорити майстерно / В. Науменко, М. Захарійчук // Початкова школа. – 2002. – № 10. – С. 11 – 21.

8. Павлик О. Специфіка писемного мовлення і засоби його розвитку / О. Павлик // Початкова школа. – 2005. – № 9. – С. 34 – 42.

9. Пономарьова К. І. Мета і завдання уроків розвитку зв'язного мовлення / К. І. Пономарьова // Початкова школа. – 2006. – № 8. – С. 12 – 20.

10. Пономарьова К. І. Розвиток зв'язного мовлення учнів 1–2 класів / К. І. Пономарьова // Початкова школа. – 2007. – № 2. – С. 4 – 16.

11. Пономарьова К. І. Формування в молодших школярів умінь будувати зв'язні висловлювання / К. І. Пономарьова // Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 22 – 33.

12. Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальнонавчальних, комунікативних і текстотворчих умінь/ Е. Сидор // Початкова школа. – 2005. – № 6. – С. 18 – 29.

Додаткова

1. Бадер В. І. Класифікація помилок у мовленні молодших школярів / В. І. Бадер // Рідна школа. – 1999. – № 9. – С. 53–55.

2. Бадер В. І. Зміст стилістичної роботи в початкових класах / В. І. Бадер // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. Винниченка, 2000. – Вип. XXVI. – С. 3–9.

3. Бадер В. І. Розвиток мовлення школярів під час роботи над реченням / В. І. Бадер // Початкова школа – 2000. – № 8. – С. 41–44.

4. Кучинський М. Підготовча робота до уроків розвитку зв'язного мовлення / М. Кучинський // Початкова школа. – 2004. – № 6. – С. 28 – 35.

5. Лобчук О. Знання про текст як система орієнтирів у побудові висловлювань різних типів / О. Лобчук // Початкова школа. – 2002. – № 4. – С. 14 – 21.

6. Лобчук О. Перевірка і оцінювання зв'язних висловлювань молодших школярів / О. Лобчук // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 23 – 30.

7. Лобчук О. Складання твору за спостереженням / О. Лобчук // Початкова школа. – 2005. – № 1. – С. 32 – 40.

8. Пономарьова К. І. Основні напрями роботи з розвитку монологічного мовлення учнів : Навчання і виховання учнів 4 класу : Метод, посіб. для вчителів / К. І. Пономарьова. – К. : Вид-во «Початкова школа», 2005. – 124 с.

9. Пономарьова К. І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Уроки розвитку мовлення в 1–4 класах / К. І. Пономарьова. – К. : КІМО, 2006. – 148 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.osvita.ua>
2. <http://www.osvita.org.ua/>
3. <http://www.osvita.ua.com/po/>
4. <http://yrok.at.ua/>
5. <http://teacher.at.ua/dir>
6. <http://www.pochatkova-shkola.net/>

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік – 7 семестр

5. Засоби діагностики успішності навчання

- 1) поточне опитування;
- 2) тестування;
- 3) контрольна робота;
- 4) лінгвометодичне портфоліо;
- 5) оцінка за навчальний проект.